

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-3-79-68>

УДК 316.7

Москальчук М.М.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ІДЕЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ В ФІЛОСОФІЇ ГУМАНІЗМУ І ТРАНСГУМАНІЗМУ

Анотація. В статті розглянуто два сучасні напрями в філософії – гуманізм і трансгуманізм. Висвітлено ряд тлумачень цих двох понять і показано як вони пояснюють природу людини. Встановлено, що основою є у своїй діяльності на моралі, дослідниками визначено «золоте правило» гуманізму. Показано, що трансгуманізм визнаний сучасними науковцями як нова філософська течія, яка базується на новітніх наукових дослідженнях. Було розкрито значення тринадцяти технологій, дотримуючись яких людина зможе покращити власне життя. Проаналізовано впроваджене трансгуманізмом нове розуміння людини й встановлено, що введення таких понять як – транслюдина та постлюдина є необхідними для з'ясування того, чи можливо за допомогою гуманізму або трансгуманізму досягти ідеї толерантності, як між людьми так і в суспільстві.

Ключові слова: гуманізм, трансгуманізм, транслюдина, постлюдина, толерантність.

Moskalchuk Maryna

Taras Shevchenko National University of Kyiv

THE IDEA OF TOLERANCE IN THE PHILOSOPHY OF HUMANISM AND TRANSHUMANISM

Summary. In this article was considered the two modern directions in the philosophy – humanism and transhumanism. A number of interpretations of these two concepts have been elucidated and how they explain human nature. It is established that based on their activities on morality, researchers have identified the "golden rule" of humanism. It is shown that transhumanism is recognized by modern scholars as a new philosophical trend based on the newest scientific research. Thirteen technologies have been revealed to enable one to improve one's life. The new understanding of man introduced by transhumanism is analyzed, and it is found that the introduction of concepts such as transhuman and posthuman are necessary to determine whether through humanism or transhumanism the idea of tolerance can be achieved, both in human relations and in society. For a better understanding of the phenomenon of humanism, eight proposals have been identified that characterize humanism as a philosophy. Also was to showed, what for many scientists humanism is not a permanent phenomenon of the world, he is always going forward, acting and developing. It has been determined that humanism acts as a regulator of social relations and upholds the idea that all people should be equal in rights. It was noted that any society, being civilized in development, subsequently cultivates tolerance in its development, and therefore has a social instinct of a higher order, such as humanism. In understanding the concept of transhumanism, its three directions were distinguished: cyberpunk, immortalism, singularity. Signs of the newly introduced concepts were identified – transhuman and posthuman. The main goals of transhumanism are identified, among them: elimination of human suffering, aging and death, new scientific technologies will help to expand the psychological, physical and mental capabilities of the person. In the process of research the problem humanism and transhumanism were applied the scientific methods as comparative, the method of analysis, and the method of idealization and in the end the method of generalization.

Keywords: humanism, transhumanism, transhuman, posthuman, tolerance.

Постановка проблеми. У сучасному світі відбувається велика кількість конфліктів, сутичок та війн, які впливають не тільки на суспільство, а й здатні змінювати ставлення до людини, до її власного життя та вносити корективи в стосунки між людьми. Ці та інші злами в суспільному житті не завжди є позитивними. Так, у житті людини та суспільства спостерігається ряд негативних поворотів, одним з яких є зникнення такого явища, як толерантність. Тому, для вирішення проблеми толерантності та повернення її в маси, людям необхідно звертатись не тільки до релігії, а й знаходити вихід із даної ситуації в світській сфері. В цьому людству можуть допомогти сучасні та відомі ідеї гуманізму (в його різноманітті) та трансгуманізму. Окреслена проблематика з кожним роком набуває актуальності, на що вказує зростаюча кількість публікацій з даної тематики, але ідея толерантності в філософії гуманізму та трансгуманізму ще не стали предметом окремої ґрунтовної розвідки. Тому в даній роботі особлива увага буде приділена дослідженню ідей гуманізму та трансгуманізму, а

також з'ясуванню, яким чином власні ідеї цих двох напрямів впливають на людей і допомагають їм у повсякденному житті й прослідковано, як внесені ними нові здобутки здатні впливати на практичну сферу людини та мислення.

Аналіз публікацій. Дослідженням гуманізму присвятили свої наукові розвідки такі вчені, як – Г. Блекхем, Р. Браун, Дж. Бьоркс, Г. Гівшвілі, В. Гінзбург, Р. Докінс, А. Здравомислов, В. Кувакін, Г. Кудішина, П. Куртц, К. Ламонт, В. Лейбик, Я. ван Прааг, З. Трофимова, Т. Флінн, Е. Флю, Дж. Херік, Ю. Хоменко та ін. Серед вітчизняних науковців, які досліджували гуманізм слід відмітити, зокрема Є. Андроса, В. Гузенка, А. Довганя, К. Жоля, В. Ільїна, М. Кисельова, Н. Кіяшко, С. Кримського, В. Литвинова, М. Поповича, В. Табачковський, В. Шинкарук та ін. До числа дослідників трансгуманізму належить Дж. Хакслі, ідеї Дж.Б. Холдейна. Слід відмітити, що Дж.Д. Бернала та П. Тейяр де Шардена також зробили значний внесок у розвиток трансгуманізму. Втім, найвідомішим вченим, який дав чітке формулювання трансгуманізму був

Ф.М. Есфендіарі, якого ще знають під псевдонімом FM – 2030. Також до відомих представників трансгуманізму належать – Р. Етгінгер, К. Дрекслер та М. Мінскі. Певний внесок у розвиток трансгуманізму був зроблений І. Алмазовим, І. Артюховим, І. Вишевим, О. Гордеевим, О. Єрьомінін, В. Кутиревим, Д. Медведевим, Д. Рязановим та іншими дослідниками.

Мета статті. Здійснити порівняльний аналіз філософських ідей гуманізму та трансгуманізму; з'ясувати – чи можливо за допомогою гуманізму і трансгуманізму досягти ідей толерантності та встановити, яка з філософій здатна допомогти у досягненні цієї ідеї.

Виклад основного матеріалу. Природа людини, її внутрішній світ та фізичні можливості завжди цікавили вчених в різних областях науки і в усі часи. Науковці намагались пояснити, що є людина, спираючись на власну точку зору, та використовували дослідження з тієї сфери науки, в якій вони діяли. Повертаючись до сфери філософії, спершу необхідно розглянути, як дають визначення кожного терміну, які подані в сучасній літературі, і на основі цього спробувати зрозуміти, що саме вони проголошують, та як ці два поняття розуміють та визначають людину.

Так, в одному із сучасних словників гуманізм визначається, як «гуманізм (від лат. Humanus – людський, людяний), в широкому сенсі історична система поглядів, які змінюються і визнають цінність людини як особистості, її право на свободу, щастя, розвиток та прояв своїх здібностей, яка вважає благо людини критерієм оцінки соціальних інститутів, а принципи рівності, справедливості, людяності бажаною нормою відносин між людьми» [1, с. 130]. В іншому словнику гуманізм пояснюється, як феномен, який веде свій початок з епохи Відродження. За своїм характером він є суспільною думкою, «яка розуміє людину як індивідуальність та особистість, як діяльну і творчу істоту і разом з цим визнає людину, та її особистість вищою цінністю. Поруч з цим будувє своє вчення на гуманному (людяному) відношенні до людей» [2, с. 136]. Із наведеного стає зрозуміло, що гуманізм визначається як направлення думки, за якою людина є найвищою цінністю і тому проголошується поважне ставлення до неї (мається на увазі, до особистості, яка є розумною, вільною та креативною). Тож проаналізуємо праці деяких філософів і розглянемо, як вони розуміють і визначають гуманізм.

Одним із відомих сучасних філософів, що досліджував та розвивав ідею гуманізму був Корліс Ламонт. У своїй праці «Гуманізм як філософія» він запропонував вісім пропозицій, які на його думку характеризують гуманізм як філософію. Першою пропозицією є натуралістичне (метафізичне) ставлення до всесвіту. Вчений пояснював, що в даній пропозиції проголошується, що світ та природа мають власне існування, і це відбувається не завдяки надприродним силам, а також є незалежними від будь-якого розуму. Таким чином, природа має всеосяжне існування і є постійно мінливою. В другій пропозиції наголошується на тому, що гуманізм містить ті факти, які є доведеними наукою, відповідно – за гуманізмом людина є результатом еволюції природи та поєднує в собі тіло і особистість. Згідно третьої пропози-

ції – людині притаманне мислення і воно є природно властивим їй. Також зазначено, що коли людина починає взаємодіяти з навколишнім середовищем, то як результат у неї реалізується розумова активність, яка проявляється у виникненні нових ідей. Четвертою пропозицією проголошується, що за гуманізмом людина здатна вирішити власні проблеми, якщо вона буде спиратись тільки на власний розум та науковий метод, в результаті зможе збільшити своє знання. В п'ятій пропозиції пояснюється, що гуманізм протистоїть до всіх теорій універсальної визначеності – детермінізму або фаталізму (тобто, мається на увазі, що кожна людина має свободу у своїх творчих діях, та в розумних межах є господарем власної долі). У шостій пропозиції відстоюється думка про те, що гуманістична філософія ґрунтується на засадах етики та моралі, адже саме вони обґрунтовують всі цінності людських відносин та досвідів, і це сприяє прогресу щастя на землі в різних галузях людської діяльності, незалежно від кольору шкіри, культури, раси. В сьомій пропозиції показано, що людині притаманна естетична властивість, за допомогою якої вона може усвідомлювати красу та оцінити природу, в результаті це сприятиме розвитку мистецтва. Восьма, остання пропозиція, проголошує, що у світі зможе встановитись демократія та мир на основі спільного економічного, національного та інтернаціонального порядку [3].

Як вважав К. Ламонт, ці характеристики визначають гуманізм, а саме – сучасний гуманізм. Відповідно до гуманізму люди мають одне життя і повинні проводити та використовувати його максимально в умовах творчої роботи та щастя; людина є щасливою тільки через власне задоволення, при цьому вона не вимагає мотиву або підтримки від надприродних сил; в будь-якій справі допомагає надприродне, зазвичай задумане в формі небесних богів чи безсмертного неба, яких, як вважає К. Ламонт, не існує, «тому люди, використовуючи власний інтелект і співпрацюючи ліберально один з одним, можуть будувати міцну цитадель миру і краси на цій землі» [3, с. 21].

Зазначимо, що російські дослідники В. Кувакін і О. Круглов у праці «Основи сучасного гуманізму» дають характеристику гуманізму, вказуючи, що:

по-перше, ідеї гуманізму поділяють не тільки окремі людини, а навпаки до гуманістичної філософії звертається багато людей, тому гуманізм можна вважати суспільним явищем;

по-друге, гуманізм характеризується як соціальний феномен. Загалом, «гуманізм – це колективний світогляд і культурно-історична традиція, яка виникла в давньогрецькій цивілізації, яка розвинулась в наступні епохи та збереглась в сучасній культурі як її загальнолюдська основа» [5];

по-третє, соціальний характер гуманізму визначається тим, що він створює загальнолюдську основу культури, тобто мається на увазі що гуманізм звертає увагу на всі риси та особливості людини, він не поділяє людей за кольором шкіри, раси, культури, статі. «Це дозволяє йому бути загальнолюдським фактором цивілізації, основою духовної єдності, взаєморозуміння і співпраці всіх людей планети» [5];

по-четверте, гуманізм має нормативний характер, він є світоглядом, який проголошує певні правила поведінки для людини;

по-п'яте, гуманізм це система знань, мається на увазі, що він проголошує шість вимог, які людина повинна знати і виконувати, це: а) особистісні чи сенсожиттєві; б) моральні; в) громадянські або правові; г) естетичні; ґ) інтелектуальні; д) екологічні. «Кожна людина прагне до добра і хоче бути хорошою людиною. Але це дуже не просто. Уміння робити добро собі та іншим – одне з найважчих мистецтв. Щоб оволодіти ним, потрібно як мінімум знати, як найкращим чином творити добро, знати, що накопичила людська мудрість на шляху до добра і людяності» [5].

Таким чином, В. Кувакін і О. Круглов у даній праці намагались показати, як у гуманізмі визначається, що є людина. На думку вчених, для гуманізму людина повинна бути здоровою особистістю, це стосується не тільки фізичного здоров'я, а й психологічного, адже по-справжньому здорова особистість повинна мати не тільки фізичне, але й психічне, інтелектуальне, світоглядне, соціальне, ноосферне та екологічне здоров'я. Це означає, що ідеалом гуманізму є цілісно здорова особистість. Загалом вчені намагались показати, що вони розуміють під гуманістичним світоглядом, зазначивши, що даний вид світогляду виник не спонтанно, а на основі психофізіології людини, яка здатна до мислення. Гуманізм – це творчий світогляд вільної людини, він є відкритим світоглядом, який змінюється та розвивається, він повернений до внутрішнього світу людини. В. Кувакін і О. Круглов вважають, що гуманізм ніколи не претендував на істинність та завершеність, він погоджується з тим, що може робити помилки та, що його ідеї можуть бути істинними. Разом це дає гуманізму можливість знаходити власні помилки, вирішувати їх і впроваджувати вірні рішення, тим самим вдосконалюватись та не перетворюватись на догму. «Мета гуманізму – не остаточний результат, не фініш, а постійне досягнення, шлях і процес, метод, за допомогою якого людина може прожити своє життя найбільш плідно і щасливо. Метою гуманізму є навчити людину бути на рівні своїх можливостей, допомогти їй найкращим чином адаптуватись до середовища, в якому вона проживає, навчити людину партнерству, плідному і взаємоприйнятному співробітництву зі світом природи, з суспільством, з собі подібними і самим собою» [5].

Власне визначення гуманізму дав Г. Гівішвілі в праці «Гуманізм та громадянське суспільство». Відповідно до його визначення гуманізм, в дійсності, – це не тільки теорія, але й справжня діяльна практика особистого та суспільного життя – це основа та рухома сила духовного і матеріально-технічного прогресу людства. «Гуманізм – основа та захисник економічних, політичних, соціальних, громадянських та культурних прав всіх без виключення людей» [4]. Г. Гівішвілі визначає золоте правило гуманізму: «Не роби іншим того, чого не хочеш, щоб робили тобі». Вчений вважав, що порядна та законослухняна людина це завжди краще для суспільства, адже якщо людині добре, то добре і всій спільноті. Таким чином Г. Гівішвілі проголошує, що

у гуманізмі головним для людини повинен стати не бог, а піклування про себе як про особистість. «Гуманізм – це неподільна єдність наукової картини світу, раціонального стилю мислення, людяності та практики споглядання цінностей культури. Гуманізм – це добра думка про людину, яка є втіленою в благій дії для людини» [4].

Як бачимо, гуманізм за Г. Гівішвілі, – це практичність та дбайливе і уважне ставлення до людини. Також вчений вважає, що не менш важливим фактором, який характеризує гуманізм, є вільнодумство, яке є в основі гуманістичного світогляду. Таку свою думку Г. Гівішвілі пояснює тим, що гуманістичне вільнодумство спирається не на колективну, а на індивідуальну свідомість. А як, вже зазначалось, воно, на відміну від колективного, довіряє фактам та здоровому глузду. Гуманізм завжди намагається дотримуватись балансу в однаковій мірі, як між власними так і між суспільними інтересами. Кожна людина, яка вважає себе гуманістом, висловлюючи власну думку щодо релігії, вважає, що для гуманіста релігія та релігійна віра є особистою та інтимною справою, це є внутрішній світ кожної людини, який є по праву вільним і ніхто інший не має права на нього посягнути [4].

Не менш важливою характеристикою визначення гуманізму, на яку звертає увагу Г. Гівішвілі, є толерантність. «Під толерантністю (від лат. *tolerantia* – терпіння), – зазначає вчений, – розуміють цивілізаційний компроміс між співіснуючими і, так або інакше, конкуруючими культурними традиціями, етнічними, віковими, національними, релігійними та іншими особливостями образу життя. Компроміс цей включає в себе обовільну готовність до певних поступків, при яких виникає можливість їх мирного співіснування. Толерантність означає і позитивний нейтралітет, терпимість до різноманіття звичаїв, смаків, переваг» [4]. Таким чином, даючи визначення толерантності, Г. Гівішвілі зазначає, що завдяки соціальному інстинкту, який притаманний найбільш зрілому цивілізаційному суспільству, і проявляється толерантність, яка є кроком вперед на шляху розвитку соціального інстинкту вищого порядку, тобто – гуманізму. З цього слідує, що для гуманізму всі нації є рівними і неважливо, яке місце вони займають у світі та державі. Також для гуманізму є однаково рівними і кожен громадянин окремо і люди, не дивлячись на те, є віруючими вони чи невіруючими.

Загалом, Г. Гівішвілі вважає, що феномен гуманізму є культурною еволюцією людини, який проявляється в двох її началах – це приватний (особистий) і суспільний (колективний). Також вчений вказує на те, що гуманізм має трьохвиірний вигляд, який він зображає основоючись на декартову систему координат, відповідно до якої вісь **X** характеризує гуманізм як індивідуальну самосвідомість людини, до якої входить здоровий глузд та почуття власної гідності. Вісь **Y** означає, що гуманізм виражає принципи моралі, де головним є золоте правило гуманізму, про яке ми вже зазначали вище: не роби нікому того, чого не бажаєш собі. І вісь **Z** визначає гуманізм як регулятор відносин між громадянином, суспільством та державою, при цьому визнаються рівними права [4].

Якщо говорити про трансгуманізм, то необхідно зазначити, що основи для його виникнення були закладені саме розвитком технологій, які згодом стали передовими не тільки в окремих країнах, а й в суспільстві в цілому, й сприяли поширенню нових наукових ідей, як в технічних галузях, так і в гуманітарних. Важливо, що сам термін «трансгуманізм» був запропонований засновником ЮНЕСКО Джуліаном Хакслі в 1957 р. В одному із визначень зазначалось, що трансгуманізм – це новий етап в розвитку гуманізму, який ґрунтується на науковому світогляді, в якому сучасна людина не є верхівкою еволюції, а скоріше за все, початком еволюції виду *Homo Sapiens* [6].

Серед різноманіття визначень трансгуманізму, хотілося б звернути увагу на ще одне визначення, яке дає сучасний вчений В. Луков. Він зазначив, що «трансгуманізм – це сучасна філософська доктрина, яка стверджує, що людина не зберігає свої природні якості по мірі свого розвитку, під дією генної інженерії вона перевертається в істоту, яка є подібна речі, яка в залежності від обставин має різні інтелектуальні, креативні, фізичні та інші властивості» [8]. З такого визначення вченого можна зрозуміти, що трансгуманізм позитивно впливає на всебічний розвиток людини, допомагає розкрити її найкращі якості.

Також, привертає увагу не менш важлива характеристика трансгуманізму, в якій трансгуманізм розуміється як новий гуманістичний світогляд, для якого важливим є не тільки цінність окремого людського життя, а також прагнення і можливість за допомогою науки та сучасних технологій досягти безмежного розвитку особистості, тобто вихід за межі людських можливостей, які на даний час вважаються «природними».

Ми вже навели деякі з визначень гуманізму, а також показали, як він розуміє людину, розглянули гуманістичний світогляд. Тепер перейдемо до аналізу трансгуманістичного світогляду, розглянемо та зробимо порівняльну характеристику цих двох видів світогляду. Слід зазначити, що ряд дослідників вважають, що «трансгуманізм – це раціональний, заснований на усвідомленні досягнень та перспектив науки, світогляд, який визнає можливість та бажаність фундаментальних змін в положенні людини за допомогою передових технологій з метою ліквідувати страждання, старіння і смерть та значно посилити фізичні, розумові і психологічні можливості людини» [5]. Відповідно до такого визначення дослідники та прихильники трансгуманізму вважають, що він має дві цілі:

- ліквідувати людські страждання, старіння та смерть;
- розширити радикально фізичні, розумові та психологічні можливості людини за допомогою передових технологій.

Слід зазначити, що серед положень Трансгуманістичного руху виокремлюється 13 технологій за допомогою яких людина зможе покращити власне життя в майбутньому і згодом ліквідувати власні страждання, старіння та смерть. Першою технологією є штучний інтелект, який буде існувати не тільки для допомоги людині, а й стане її другом. Другою технологією є роботи, саме вони будуть втіленням штучного інтелекту. Тре-

тя технологія, – це кіборги, які є досягненням в робототехніці, завдяки розвитку робототехніки з часом людина зможе замінити деякі частини тіла на штучні компоненти, які будуть кращими за тіло, яке дано їй від природи. Четверта технологія, – це генна інженерія, її визначають як «певний контроль людини над природою, саме коли людина почала використовувати природу заради свого блага» [6]. Також, генна інженерія в подальшому буде сприяти тому, що дозволить людині змінити свій власний організм, тобто ми зможемо позбавитись від багатьох хвороб, матимемо можливість посилити розумові та фізичні можливості тощо. Будь-які можливості та характеристики живих організмів, які існують в природі (нічне видіння, стійкість до радіації, витривалість, здатність літати в повітрі місяцями, плавати в окропі, жити під землею, живиться сірководнем, сонячною енергією, досконалий нюх, стійкість до захворювань та багато іншого), людина здатна буде надати ці можливості будь-якій істоті, в тому числі й собі.

Зазначимо, що п'ята технологія, – це продовження життя. Вона характеризується тим, що сучасну людину все частіше цікавить питання продовження життя, а це в свою чергу приводить до віри в дієвість нових ліків, в генну інженерію, в штучні органи та інші технології, які допомагають здійснювати боротьбу зі старінням. Шоста технологія, – це безсмертя. Тут знову ж повертаємось до ідеї, як уникнути старіння, а також як його уповільнити і призупинити його та повернутись назад. Отже, люди стають упевнені в тому, що згодом медицина досягне цього ефекту і зробить їх безсмертними та щасливими. Сьома технологія є крионіка, саме завдяки їй можна буде зберігати тіло від розкладання. Звичайно, завдяки даній технології неможливо повернути до життя, але можна призупинити смерть. В майбутньому за допомогою крионіки, людство буде здатне виправити всі ушкодження, омолодити та вилікувати тіло та повернути людину до життя в новому тілі й в новому світі.

Відповідно, восьма технологія – це нанотехнології, за допомогою яких людина буде здатна створити матеріальні речі швидко, майже безкоштовно і головне не забруднюючи навколишнє середовище. Дев'ята технологія характеризується як економіка достатку, яка містить в собі будь-які матеріальні речі. Тут мається на увазі те, що ми зможемо їх скопіювати, як це робиться з інформацією в комп'ютерах, і як результат всі потреби людини зможуть бути реалізовані легко та майже безкоштовно. Десята технологія є когнітивна наука, яка визначається наступним чином: «за допомогою сканування мозку, комп'ютерних симуляцій та якісного стрибка в розвитку науки про розум стане можливим повністю пояснити роботу людського мозку, природу свідомості, розуму та особистості. Людина зможе втрутитись в свої власні мислення та психічні процеси, корегуючи їх за власним бажанням» [6]. Одинадцята технологія є парадайс – інжиринг, за яким вважається, що людина, яка має контроль над власним розумом, разом з тим намагається через перетворення світу знищити страждання, біль, смуток, розчарування, хвилювання, муки та скорботу. Дванадцята технологія – це заван-

таження, й визначається воно як «кульмінація в підкоренні власного розуму й можливість завантаження та перенесення людської особистості із мозку в комп'ютер. Це дасть можливість звільнити людину від тілесних потреб, кардинально розширить її можливості та на багато порядків примноживши міць розуму, убезпечивши її від нещасних випадків, забезпечить можливість прямої роботи з інформацією та знаннями без посередництва органів відчуттів» [6].

І остання, тринадцята технологія – це сингулярність, яка визначається, як «гіпотетичний момент в майбутньому, коли технологічний розвиток стане настільки стрімким, що графік технічного прогресу стане практично вертикальним» [6]. Таким чином, можна констатувати, що сингулярність визначають, як результат поєднання синергетичної взаємодії нанотехнологій, штучного інтелекту та когнітивної науки. У результаті, завдяки розвитку нанотехнологій виникнуть надмогутні комп'ютери на яких зможуть працювати з великою швидкістю програми штучного інтелекту, які будуть не менш розумні, ніж людина.

Слід зазначити, що у документі Світової трансгуманістичної асоціації разом з технологіями трансгуманізму виокремлюються три напрями трансгуманізму:

- кіберпанк, який виник в 1970-1990-х роках, і був зосереджений на електронних технологіях;
- іморталізм, який бере свій початок в 1980-2000-ті роки й заснований на біотехнологічній революції;
- сингуляристи, які вважають, що в майбутньому буде існувати синергетичний ефект, між штучним інтелектом, нанотехнологіями та когнітивною наукою, які в поєднанні створять технологічну сингулярність [7].

Якщо розглядати трансгуманізм, як філософську доктрину, то тут слід відмітити, що він має певні відмінні риси: по-перше, прагнення базувати своє вчення на науковій сфері (це мова науки та правила наукового міркування);

по-друге, «агресивна позиція її прихильників у питаннях самоорганізації суспільного руху та реалізації вже «тут і зараз» тих чи інших експериментів над людською природою» [7].

Так як і прихильники гуманізму, представники трансгуманізму мають власний погляд на людину і вважають, що трансгуманізм це нова концепція еволюції людини в сучасних умовах, а транслюдина – це перехідний тип, який вперше був описаний в працях FM – 2030 (Ф. Есфендіарі). В праці «Транслюдина чи ти?» вченим було проаналізовано розвинення трансгуманістичного руху та дано визначення, що є транслюдина. Також, в даній праці він називає ознаки транслюдності такі, як покращення тіла імплантатами, безстатевість, штучне розмноження та розподілену індивідуальність. Наступними змінами, які йдуть за транслюдиною є те, що вона стане постлюдиною (posthuman). В свою чергу постлю-

дину FM – 2030 визначає «нащадком людини, який модифікований до такої міри, що вже не є людиною. Будучи постлюдиною, ви будете мати розумові та фізичні можливості, які далеко перевершують можливості будь-якої модифікованої людини. Ваше тіло не буде схильним до захворювань, і воно не буде руйнуватись з віком, що забезпечить вам необмежену молодість та енергію. Вам не доведеться відчувати втому чи смуток та дратуватись з будь-яких дрібниць» [7]. Як вважає вчений, постлюдина буде здатна вийти за межі свого тіла і жити як інформаційні зразки у величезних надшвидких комп'ютерних мережах. Її розум буде не тільки більше потужнішим, а й зможе застосовувати різні когнітивні будови, включати нові сенсорні модальності до яких входять налаштовані ними віртуальні реальності. Разом з цим, розум постлюдини буде здатний ділитися спогадами та досвідом, а також підвищувати ефективність, якість і форми, за допомогою яких постлюди зможуть вільно спілкуватись один з одним.

Висновки. Підводячи підсумок слід зазначити, що спільними рисами як для гуманізму, так і трансгуманізму є те, що в центрі свого вчення вони ставлять людину, а свої вчення вони будують на раціональній та науковій основах. Головною метою гуманізму і трансгуманізму є покращення життя людини, її власне благополуччя.

Що відрізняє гуманізм і трансгуманізм це те, які методи вони пропонують саме для покращення людського життя, та як вони розуміють людину. Зазначимо, що гуманізм зосереджений у своєму вченні на духовному, моральному розвитку людини, мається на увазі, що кожен індивід повинен розвивати в собі відчуття поваги до інших людей та до середовища, яке його оточує. Будуючи, таким чином, відносини поваги, людина тим самим виховує в собі відчуття толерантності, спроможність співіснувати мирно з представниками інших культур, релігій і традицій.

Тоді як трансгуманізм спирається на сучасні технології науки, які будуть можливі в майбутньому і завдяки яким людина здатна буде покращити власне життя. Тільки завдяки даним технологіям людина стане щасливішою, зможе вдосконалити власне тіло, значно покращить не тільки фізичні властивості, а й емоційний та моральний стан. Звичайно з цього не можливо зробити чіткий висновок, що трансгуманізм є основою для толерантності. Втім, якщо виходити з ідей трансгуманізму стосовно того, що зробити кращим життя людей здатні новітні технології науки, а завдяки вдосконаленню власного тіла людини покращуються її відносини з іншими людьми, змінюється на краще ставлення людей один до одного, то тут, у певному сенсі, може виникнути таке явище, як толерантність.

Таким чином, можна зробити висновок, що і гуманізм, і трансгуманізм є основою для толерантності, тільки кожен з цих видів гуманізму має власний метод для його впровадження.

Список літератури:

1. Философский энциклопедический словарь / Гл. ред.: Л.Ф.Ильчев, П.Н.Федосеев, С.М. Ковалев, В.Г. Панов. Москва : Советская энциклопедия, 1983. 840 с.
2. Философский словарь / под ред. И.Т. Фролова. 7-е изд., перераб. и доп. Москва : Республика, 2001. 719 с.
3. Corliss Lamont. Humanism as a philosophy. New York : Philosophical library, 1949. 368 p.

4. Гивишвили Г.В. Гуманизм и гражданское общество. Библиотека журнала «Здравый смысл». Москва : Российское гуманистическое общество, 2003. 239 с.
5. Основы современного гуманизма : учебное пособие для вузов / под ред. В.А. Кувакина и А.Г. Круглова. Москва, 2005. 389 с.
6. Российское трансгуманистическое движение. URL: <http://transhuman.ru/biblioteka/vvodnye-materialy/vvedenie-v-transgumanizm> (дата звернення: 20.03.2020).
7. Transhumanist FAQ. URL: <https://humanityplus.org/philosophy/transhumanist-faq/> (дата звернення: 20.03.2020).
8. Луков В.А. Трансгуманизм. *Энциклопедия гуманитарных наук*, 2017. № 1. С. 245–252. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/transgumanizm/viewer> (дата звернення: 20.03.2020).

References:

1. Pychev, L.F., Fedoseev, P.N., Kovalev, S.M., & Panov, V.G. (ed.) (1983). *Filosofskij enciklopedicheskiy slovar* [Philosophical Encyclopedic Dictionary]. Moscow: Sovetskaya enciklopediya. (in Russian)
2. Frolov, I.T. (ed.) (2001). *Filosofskiy slovar* [Philosophical Dictionary]. 7-e izd., pererab. i dop. Moscow: Respublika. (in Russian)
3. Corliss Lamont (1949). Humanism as a philosophy. New York: Philosophical library.
4. Givishvili, G.V. (2003). *Gumanizm i grazhdanskoe obshchestvo. Biblioteka zhurnala «Zdravyy smysl»* [Humanism and Civil Society]. Moscow: Rossijskoe gumanisticheskoe obshchestvo. (in Russian)
5. Kuvakin, V.A., & Kruglov, A.G. (ed.) (2005). *Osnovy sovremennogo gumanizma: uchebnoe posobie dlya vuzov* [Fundamentals of modern humanism: a textbook for universities]. Moscow. (in Russian)
6. Rossijskoe transgumanisticheskoe dvizhenie [Russian transhumanist movement]. URL: <http://transhuman.ru/biblioteka/vvodnye-materialy/vvedenie-v-transgumanizm> (accessed: 20.03.2020).
7. Transhumanist FAQ. URL: <https://humanityplus.org/philosophy/transhumanist-faq/> (accessed: 20.03.2020).
8. Lukov, V.A. (2017). *Transgumanizm* [Transhumanism]. *Enciklopediya gumanitarnykh nauk*, № 1, pp. 245–252. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/transgumanizm/viewer> (accessed: 20.03.2020).